

Georgij Kas'janov, **Ukraina 1991–2007: očerki novejšej istorii**. Kijev: Naš čas, 2008, 480 s. ISBN 978-966-1530-04-0

Přiznám se, že se mi už dlouho nepoštěstilo, abych narazil na pojednání, které by bylo tak skvěle a poutavě napsáno, že bych je doslova zhltnul na jeden zátah. Přesně taková je monumentální práce *Ukrajina 1991–2007: nástin nejnovější historie* z pera v zahraničí asi nejuznávanějšího ukrajinského historika současnosti Georgije Kasjanova.

Georgij Kasjanov je vedoucí ústavu moderní historie a politiky Institutu historie Ukrajiny Národní akademie věd a profesor Národní univerzity Kyjevsko-mohyljanské akademie. Současně působí jako ředitel vzdělávacích programů Sorosova fondu *Vidrodžennja* v Kyjevě. Předsedal rovněž komisi pro tvorbu učebnic dějepisu při ukrajinském ministerstvu školství a vědy. Pole jeho odborných zájmů, jak již vyplývá z předchozího a jak dokládá i bohatá publikační činnost, je dosti obšírné; sahá od moderních, zejména duchovních dějin Ukrajiny, přes teorie nacionalismu, až po utváření kolektivní paměti ve východní Evropě. Pozornost mezinárodní obce historiků z poslední doby si získaly zejména jeho kritické studie k historiografii tzv. velkého hladomoru na Ukrajině let 1932–1933. Recenzovaný nástin reaguje na potřebu podání uceleného, systemizovaného výkladu nejnovějších ukrajinských dějin po roce 1991. Podnět ke vzniku projektu, jak autor uvádí ve vstupním slově, dalo jeho působení na Harvardu v roce 2005 a samotné jádro knihy mohl dokončit díky navazujícím ročnímu stipendijnímu pobytu v Centru slovanských studií Hokkaidské univerzity v Sapporu.

Recenzovaný výstup představuje, nakolik je nám známo, vůbec první pokus o předložení souhrnné historické práce, která by pokrývala celé období existence nezávislé Ukrajiny po roce 1991, úkol již sám o sobě dosti ambiciózní, rovnou pro celý autorský tým. Psaní soudobých dějin v sobě skrývá úskalí, že vyobrazované události jsou nadále příliš čerstvé, ještě se nestaly výdobytkem minulosti v pravém smyslu slova, což klade na autora, svým způsobem účastníka dění, mimořádné nároky na kritický odstup. Vytěžované informace a data jsou navíc doposud neusazené, často protichůdné a narážejí na nedostupnost archivních fondů. I proto má práce výrazně interdisciplinární záběr. Uplatňuje metody a poznatky z příbuzných společenskovědních oborů, jako jsou politologie, sociologie, politická ekonomie, právo, sociální psychologie. Prolínají se v ní rovněž obrazy z dějin všedního dne, jež dodávají autorovu líčení nádech syrové autenticity. Čerpá přitom z rozsáhlé, výborně volené heuristické základny, zahrnující stěžejní díla domácích i zahraničních autorů (mezi jinými Roman Szporluk, Taras Kuzio, Andrew Wilson, Paul D'Anieri). Vedle toho našly využití i analytické svodky mezinárodních organizací, materiály příslušně zaměřených badatelských center, z primárních zdrojů pak hlavně domácí a zahraniční denní tisk, oficiální statistiky, průzkumy veřejného mínění, jakož i projevy a memoáry vybraných osobností veřejného života.

Co se týče členění, základní výstavba knihy je logická a velice přehledná a v tomto ohledu nijak nevybočuje. Těžiště práce tvoří čtyři velké oddíly, zachycující každý jednu vymezenou chronologickou etapu vývoje, dělené dále vždy na tři až deset kapitol. Zatímco první a čtvrtý oddíl jsou koncipovány převážně chronologicky, druhý a třetí oddíl co do

uchopení látky šikovně kombinují problémový a chronologický přístup. Tematické okruhy a dějové linie, jejich uspořádání, řazení jednotlivých složek, od vnitropolitického dění a chodu sociálně ekonomických přeměn, přes otázky budování státu a národní identity, až po hledání místa nezávislé Ukrajiny v současném světě, byly voleny tak, aby co nejvíc napomohly ujasnění hlavních problémů a tendencí společenského vývoje na Ukrajině po roce 1991. Naznačený postup se jeví zcela v souladu s deklarovaným záměrem co do žánrového pojetí knihy (jako přehledová syntéza) a velice zdařile jej naplňuje. Publikaci uzavírá autorský doslov; doplňuje ji rovněž výběrová bibliografie, jmenný rejstřík, jakož i průběžně prokládané ilustrační fotografie.

Samotný výklad, po stručné předmluvě, otevírá oddíl nazvaný „Ukrajina a rozpad SSSR“, přibližující stav ukrajinské společnosti na prahu nezávislosti v roce 1991. Autor v ní naplno rozvíjí jednu z ústředních tezí celé knihy o podmíněnosti vývoje postsovětské Ukrajiny dědictvím komunistického systému, jehož rozpadu je mutující ukrajinská společnost nadále nezavršeným produktem. To se týká nejenom zděděných institucí a struktur, ale i vzorců chování obyvatelstva včetně politických elit. Autor v některém ohledu tak vůbec relativizuje rok 1991 coby historický mezník ve smyslu počátku období kardinálních přeměn, neboť nejvyšší moc ve státě zůstala i nadále soustředěna pevně v rukou někdejší stranické nomenklatury. Je příznačné, že k vyhlášení nezávislosti se ukrajinský parlament – v něm měli tou dobou navrch představitelé nacionalizujícího se křídla strany, označovaní v dobovém slovníku jen trochu pejorativně za „suveren-komunisty“ – odhodlal až pod tíhou ztroskotání převratu ultrareakčních sil v Moskvě; hlava Nejvyšší rady Ukrajiny Leonid Kravčuk přitom jen pár dní před tím osobně jednal s pučisty o vyhlášení výjimečného stavu. Imperativ doby metaforicky vystihoval výrok, jež měl během kritického zasedání pléna pronést Stanislav Gurenko, tehdejší první tajemník republikové komunistické strany: „Dnes musíme hlasovat pro nezávislost, protože jestli to neuděláme, skončíme ve s*áčkách až po uši.“ (s. 35) Jak trefně poznamenává autor, právě přičiněním stranické nomenklatury, jež se díky úspěšnému přisvojení nacionalistické agendy nakonec udržela u vesla, zabředla do této nevábné, nevoňavé hmoty na další roky celá země.

Druhý oddíl knihy, nesoucí název „První kroky, první ponaučení“, sleduje vývoj nezávislé Ukrajiny v letech 1991 až 1994. Jako ústřední motiv zde vystupuje budování státu, které, jak již naznačeno, naráželo na řadu problémů, vyplývajících ze skutečnosti, že osamostatnivší se politické elity sice dobře zvládaly řízení státu ve smyslu plnění příkazů z Moskvy, ale jinak se ukazovaly jako zcela nesamostatné, zvláště když ty nejaktivnější a nejschopnější segmenty záhy upřednostnily seberealizaci ve velkém businessu. Vládnoucí nomenklaturu, vedle byrokracie, tvořili zejména tzv. ideokraté, rekrutující se z prostředí ideologického aparátu mezitím zakázané komunistické strany (nejlépe ztělesňovaní asi první hlavou státu Leonidem Kravčukem), a technokraté, pocházející nejčastěji z řídicích funkcí v průmyslu (typickým představitelem této vrstvy byl předseda vlády a později druhý prezident Ukrajiny Leonid Kučma). Celý oddíl vyznívá jako brutální obžaloba přehmatů Kravčukovy éry. Přesto autor neopomíná zmínit ani domnělé úspěchy, kam řadí široký politický kompromis o vypsání předčasných prezidentských a parlamentních voleb z podzimu 1993, který Ukrajině umožnil, aby se vyhnula opakování krvavého scénáře, k němuž došlo touž dobou v Jelcinově Rusku.

Rozsáhlý prostor zaujímá rozbor výchozích podmínek uvažované a zatím stále spíše jen diskutované než koherentně prosazované hospodářské transformace Ukrajiny jako země, jež mezi hlavními instrumenty makroekonomického řízení zdělila instituty centrálního plánu. Kasjanov načrtává převládající iracionální víru ve světlé zítřky (panující i na straně vybraných mezinárodních institucí) ve smyslu perspektiv hospodářského rozvoje nově nezávislého státu, při absolutním opomíjení některých strukturálních daností, jež realizaci podobného scénáře prakticky vzato vylučovaly. (Sem patří především enormní podíl vojensko-průmyslového komplexu, vyznačujícího se vysokou investiční náročností a vázaného na ostatní země bývalého Sovětského svazu, procházející v té době složitým obdobím postkomunistické transformace a nacházející se minimálně ve stejném svrabu jako Ukrajina, dále silná jednostranná závislost na dodávkách strategických energetických surovin ze zahraničí spolu s ohromnou energetickou náročností průmyslových podniků nebo zaostalost zemědělských forem hospodaření, jakož i nedostatek kompetentních řídicích kádrů, schopných fungovat v novém prostředí, či obyvatelstvo navyklé na státní paternalismus a pohrdající soukromým vlastnictvím, zejm. s. 72–73.) Seběmenší reformní snahy vlády – a že jimi zrovna neoplývala – narážely v Nejvyšší radě na tuhý odpor tzv. rudých ředitelů, navyklých na nevysychající přísun státních úvěrů a subvencí. V nejvýnosnějších odvětvích ekonomiky, jako je obchod s energetickými surovinami, se postupně ustavují neprůhledné zprostředkovatelské struktury, realizující dodavatelsko-odběratelské vztahy se státem a s jeho posvěcením cestou mnohastupňových výměnných schémat (barteru), což znemožňuje efektivní fiskální dohled.

V sociální sféře byla situace charakterizována především katastrofálním úpadkem životní úrovně nejširších vrstev obyvatelstva. Právě v tomto období dochází k degradaci systému sociálního zabezpečení, rozevírání nůžek na straně příjmů a tomu odpovídající polarizaci společnosti. Ve stále dominantním veřejném sektoru se stává běžným zadržování výplat mezd a dávek, pozbývajících v podmínkách hyperinflace prakticky v mžiku na hodnotě, čímž právě kritické segmenty lidského kapitálu – lékaři, učitelé, stejně jako třeba starobní důchodci –, byly odsouzeny k tomu nést hlavní břímě doposud pořádně ani nezapočaté postkomunistické transformace. Objevují se zcela nové společenské jevy jako „čelnoci“ (masy drobných „obchodníků“, zpravidla nezaměstnaných, hledajících obživu v přeprodeji zboží, za nímž nejprve cestovali na opačný konec země, popř. do druhých končin bývalého Sovětského svazu). Stadiony, ulice, podchody se postupně přeměňují v neorganizovaná tržiště, zatímco na pořádek místo policie dohlížejí gangy nepříjemně vyhlížejících hochů vybírajících, mnohdy nevybíravým způsobem, výpalné. Městská populace se opětovně spoléhá na dovoz potravin od příbuzných a známých z venkova.

Osobitým problémem, který představoval kritickou výzvu ukrajinské státnosti, se ukázal být regionalismus, demonstrováný autorem na příkladu vývoje poloostrova Krym, jemuž je věnována samostatná kapitola. Odstředivé síly byly – a zůstávají dodnes – přítomny samozřejmě ve více regionech Ukrajiny naráz, ačkoli motivace, potažmo konkrétní podmínky pro jejich nárůst se případ od případu různí (autonomistické tendence maďarské menšiny a latentní rusínský separatismus v Zakarpatí, haličský federalismus, vymezení průmyslového Donbasu zaobalené do požadavků po rozšíření práv ruštiny, emancipace

Novoruska a Besarábie na jihu země). Přesto právě „ostrov“ Krym, představující složitý propletenec zájmů nejrozličnějších avanturistů, velkopodnikatelských skupin, mafií, repatriantů z řad původního obyvatelstva, jakož i armády a tajných služeb cizího státu, kde je tato situace nejpestřejší, se měl nadlouho stát vůbec nejbolavějším místem Ukrajiny, nastolujícím otázku jejího budoucího státoprávního uspořádání, jež byla v hlavních konturách vyřešena až přijetím ústavy a urovnáním vztahů s Ruskou federací v letech 1996 a 1997.

Samostatně jsou pojednány problémy spojené s utvářením národní identity, jež se stalo naplno možné teprve díky ustavení Ukrajiny jako nezávislého státu v roce 1991 a jež mělo v prvních letech též prioritu před zaváděním transformačních přeměn. Úroveň národního vědomí na Ukrajině k momentu vyhlášení nezávislosti byla, s výjimkou západních oblastí Haliče, obecně nízká, jak autor výmluvně dokládá na roli ukrajinštiny ve veřejném životě, jež byla vlivem desetiletí rusifikace považována spíše jen za „mluvu venkova“. Prvořadým úkolem tak byla „ukrajinizace samotných Ukrajinců“, což nutně znamenalo připravit ruskou menšinu, užívající výlučně ruštinu, o dřívější privilegia. Kasjanov přibližuje nejdůležitější momenty tohoto procesu ve sférách, jako jsou hromadné sdělovací prostředky, školství, zvláště pak výuka dějepisu, debata o nové národní symbolice, monumentální umění, nakladatelská a vydavatelská činnost. Pozornost věnuje rovněž proměnám konfesijního života, jež našly svůj institucionální výraz mimo jiné v rozštěpení a pokračujícím rozkolu uvnitř ukrajinské pravoslavné církve. Pomocí statistických dat o demografické situaci na Ukrajině nakonec formuluje závěr, že identifikace obyvatel s titulárním národem – přes všechno řečené – pomalu roste (konečně aspoň nějaká pozitiva!), třebaže, jak ukazují výsledky sčítání lidu, nekoreluje ani zdaleka s jazykovou identifikací a v řadě oblastí převládá v lepším případě funkční dvojjazyčnost.

Třetí, vůbec nejrozsáhlejší oddíl knihy je nazván „Přechodné období: odkud a kam?“, zahrnující v Kasjanovově pojetí časový úsek od poloviny 90. let do roku 2004, a tedy spadající v jedno s érou vládnutí Leonida Kučmy. Jedná se o období ohromujících kontrastů. Vyznačuje se jednak postupnou makroekonomickou stabilizací (o její specifické podobě bude ještě řeč), jež vytvořila podmínky pro pozdější, jakkoli nerovnoměrný růst, jednak permanentními konflikty mezi jednotlivými orgány a větvemi státní moci a nejsilnějšími vlivovými strukturami. V sociální sféře zapustily mezitím pevně kořeny všudypřítomná korupce, sociální nespravedlnost a cynismus. Ve vztahu k zahraničí převažovalo lavírování mezi Ruskem a Západem. Vynikajícím ztělesněním této rozporuplné epochy je osoba samotného prezidenta Kučmy. Ten zde vystupuje nejenom jako tvůrce systému, ale současně je i jeho produktem.

Z bloku ekonomických syžetů vyniká analýza ukrajinské cesty pri(ch)vatizace, jež v podmínkách právního vakua nabrala i na východoevropské poměry docela divokých forem. Gigantické přesuny státního majetku doprovázely zpravidla těžko uvěřitelné machinace, fiktivní bankroty, výprodej průmyslových podniků pod cenou, což v očích občanů dále pouze podkopává zbytky důvěry ve stát. Jestliže kuponová privatizace, v důsledku nedostatečné ochrany malých akcionářů, jakož i masového skupování voucherů subjekty s nejasnou vlastnickou strukturou, deklarovaného cíle (tj. vytvořit vrstvu malých vlastníků) příliš nedosáhla, byly největší podniky, jak autor ukazuje na osudu ocelárny *Krivorožstal*

(„privatizované“ do rukou prezidenta zete), prodávány již přímo do rukou jednoho předem vytipovaného zájemce. (Po oranžové revoluci v roce 2005 dokázala vláda premiérky Timošenkové tento největší metalurgický koncern v Evropě reprivatizovat formou veřejné aukce za téměř šestinásobek původně „vysoutěžené“ ceny.) Za deset let, bilancuje autor, tak privatizace, pokrývající, vyjádřeno podílem na tvorbě HDP, více než polovinu národní ekonomiky, přinesla do státního rozpočtu ani ne 1,2 miliardy USD, což asi nejlépe odhaluje její nečestný charakter.

Vedle již uvedených negativních sociálních dopadů, kde kritickým problémem zůstává zejména chudoba, se všemi doprovodnými jevy, které se na ni nabalují (1,3 milionu Ukrajinců vycestovavších po roce 1991 natrvalo za prací do zahraničí, 400 tisíc žen obětí obchodu s „bílým masem“, 100 až 200 tisíc bezprizorních dětí žijících na ulici aj.), lze tak pozorovat další odcizování státu od společnosti a občana. Stát, i pod tlakem vypadnuvších příjmů z rozkradené privatizace, postupně nejenom ztrácí schopnost plnit vůči občanům svoje závazky, ale je i čím dál tím více namočen do pošlapávání občanských práv. V oficiálních strukturách všech úrovní dochází k prorůstání organizovaného zločinu. Hromadné sdělovací prostředky podléhají tlaku komerčních zájmů nových vlastníků, cenzury a nájezdů ze strany administrativní a soudní moci. Prominentní představitelé tisku referující o korupci na nejvyšších místech (Boris Derevjanko, Georgij Gongadze, Igor Aleksandrov) se stávají obětí nájemných vražd, jejichž objednavatelé nejsou nikdy vypátráni. Sílí právní nihilismus, rozvrat morálky, mezilidských vztahů. Občan se přestává spoléhat na stát a stává se samostatnější a aktivnější. Tento kvas současně skýtá živnou půdu pro změnu, jež došla naplnění na sklonku roku 2004 v tzv. oranžové revoluci.

V kapitole věnované „technologii moci“ Kasjanov zkoumá vztahy mezi nejdůležitějšími orgány státní moci a neformálními vlivovými strukturami. Ačkoli právě za Kučmy přijala Nejvyšší rada ústavu nově nezávislého státu, která definovala Ukrajinu jako prezidentsko-parlamentní republiku, fakticky byla nejvyšší moc v zemi výrazně vychýlena ve prospěch prezidenta a jeho administrace, jež se z původně pomocné kanceláře zajišťující technický servis pro hlavu státu proměnila ve svéráznou administrativní monstrum a její šéf v muže číslo dva v zemi. Kučma je zde charakterizován v zásadě jako zdatný krizový manager. Bohužel právě v době jeho úřadování se na Ukrajině stala krize již normou. Určující pro utváření politických procesů v zemi se jeví mocenský boj – zprvu více zákulisní, později otevřený, končící i fyzickou likvidací oponenta resp. partnera (případ Vadima Hetmana nebo Jevgenije Ščerbaně) – mezi nejvýznamnějšími organizovanými skupinami, tzv. klany, definovanými autorem jako amorfní konglomerát velkopodnikatelských struktur, nejvyšších státních představitelů, úředníků, soudců a jiných veřejně činných osob propojených navzájem mocenskými, rodinnými a místními (regionálními) pouty ve jménu společného zájmu.

Politická opozice v podmínkách postsovětské Ukrajiny představuje vůbec fenomén sám o sobě a docela ambivalentní pojem. Kasjanov sleduje proměny tohoto pojmu v čase, počínaje tzv. tradiční opozicí, kam bylo – vše s výhradami – možno řadit národně demokratický Ruch (nepřiléhavost pojmu opozice dokládá již jen sám původní název Lidového hnutí – „za přestavbu“), přes obnovenou komunistickou stranu a z ní vyrostší socialisty, až po tzv. novou opozici, ztělesňovanou od přelomu tisíciletí počátku čistě volebními projekty

Blok Julie Timošenkové a Naše Ukrajina, utvořenými kolem osoby někdejších vrcholných představitelů vládnoucího establishmentu, jimž nebylo souzeno, aby se udrželi na výsluní prezidentovy přízně. Autor rovněž osvětluje nejrůznější varianty a formy tzv. pseudoopozice, jež vyrůstaly jako houby po dešti pravidelně vždy před volbami jako technický projekt stávající moci (*spoiler parties*) s cílem odčerpat protestní hlasy, rozdrobit konkurenci a obsadit místa ve volebních komisích. Z autorova podání tak před námi vyvstává poněkud nelichotivý obraz opozice jako zrcadlového odrazu vládnoucí moci: bezprincipiální, demagogické, zkorumpované, odtržené od potřeb běžných občanů, postrádající vizi a konstruktivní náplň.

Konečně toto téma Kasjanov dále rozvádí v části zabývající se určitou virtualizací politického života, jež se právě v tomto období stává naplno nedílnou součástí ukrajinské reality vlivem masivního nasazení nejmodernějších poznatků z oblasti politického marketingu. Virtuální politika má u občanů vytvořit iluzi participace na politickém dění, zatímco reálná politika spočívá daleko více v organizaci nátlaku na klíčové decizní struktury, na centrální úrovni zejména tedy osobu prezidenta a jeho administraci, méně pak vládní kabinet a bezpečnostní složky. Vrcholným momentem politického života země byly vždy volby, jimž předcházela ve všech případech vysilující mnohaměsíční volební kampaň. Času na „normální politiku“ (tj. politiku bez populismu a podvodů na voličích) tedy už příliš nezbývalo. S pokračující kompromitací prezidenta Kučmy a s tím souvisejícím hromaděním občanské nespokojenosti a vposledku také neposlušnosti, zejména ve světle aféry *Kuchmagate* (zveřejnění nahrávek implikujících zapojení prezidenta do vraždy zakladatele nekonformního internetového deníku *Ukrajinska pravda*), se klíčovou otázkou od přelomu tisíciletí stává hledání strategie odchodu Leonida Kučmy ze scény.

Celkově je Kučmova éra podána jako období dlouhotrvající politické krize, jež došla momentálního vyvrcholení ve známých událostech ze sklonku roku 2004, jimž je věnován poslední, čtvrtý oddíl, nesoucí název „Oranžová revoluce: naděje a zklamání“. Již jen samotné označení těchto událostí za revoluci Kasjanov chápe spíše jako metaforu zasluhující dalšího důkladného promyšlení, ba přehodnocení, s poukazem na skutečnost, že státní moc, její uplatňování a závislost na oligarchických strukturách oproti letům před Majdanem doznala nanejvýš kosmetických změn, jakkoli byl rozmach sebeúcty a politického aktivismu Ukrajinců vskutku bezprecedentní a povzbuzující. Po části přibližující přípravy nejdůležitějších zúčastněných na tento dlouho očekávaný mocenský střet podává autor již vyčerpávající kroniku revolučních událostí. Jejich dynamiku sleduje hned po několika vzájemně prolínajících se liniích (masové protesty v ulicích, bunt uvnitř státních struktur, zejména v regionech a bezpečnostních složkách, a uvnitř médií, přetahování o kontrolu nejvyššího soudu, rozhovory o řízeném předání moci a ústavní reformě mezi Leonidem Kučmou, Viktorem Janukovičem a Viktorem Juščenkem, za mezinárodního zprostředkování, neformální dohody o přerozdělení sfér vlivu mezi hlavními oligarchickými strukturami). Vypořádává se rovněž s nejběžnějšími interpretacemi zmiňovaných událostí (revoluce jako zákonité východisko z Kučmovy slepé uličky, povstání milionářů proti miliardářům, spontánní výbuch lidového hněvu v reakci na zfalšování voleb, výsledek hlubokého rozdělení ukrajinské společnosti podle regionálního klíče, nestoudná manipulace mas v ulicích

aj.), aby podtrhl jejich komplexní, víceplánový charakter. Závěrečné kapitoly již jen shrnují postupný rozklad oranžové koalice a vypuknutí politické krize v roce 2007, která přetrvává v mírných obměnách prakticky dodnes.

Postsovětská Ukrajina tedy představuje v obrazném vyjádření „dům, který prochází generální rekonstrukcí, přičemž pozapomněli vystěhovat nájemníky, část se mezitím stihla dohodnout se stavebníky a přesunula do narychlo zrekonstruovaných bytů v horních patrech, část se snaží být doma co nejméně, popř. rovnou odjela žít jinam, a většina nadále žije v podmínkách setrvalého nepohodlí a stresu. Stavebníci přitom ani ne tolik staví a rekonstruují, jako mrhají stavebními materiály pro vlastní potřebu a vodí nájemníky za nos, periodicky jim slibující rychlé a kvalitní završení rekonstrukce.“ (s. 443–444) Ukrajina se tak nachází již druhé desetiletí ve stadiu přechodu, přitom cíl této cesty – zdaleka ne lineární, jednoznačně uchopitelné, naopak vnitřně rozporné –, je nejenom v nedohlednu, ale není dost možná ani dodnes určen. Jak autor rekapituluje, probíhající mutace historické zátěže, kterou si Ukrajina s sebou do éry nezávislosti odnesla, generuje, spolu s transformační dynamikou, těžko zvladatelné konflikty a pnutí, jež zatěžují nalezení občanského smíru. Do toho procesu vstupuje navíc řada vnějších faktorů (Rusko, Západ, globalizace, překotný technologický rozvoj), což budování ukrajinské státnosti dále komplikuje.

Kasjanovův *Nástin* nejnovější historie je veskrze neveselé čtení. Bohužel postkomunismus, zvláště ten postsovětský, momentálně příliš historického optimismu nenabízí. Vyložene kladných hrdinů v práci asi jen sotva pohledat. Přesto autorův suchý, věcný, o tvrdá data opírající se výklad podaný v logický, koherentní, přitom uvěřitelný a nesmírně plastický příběh dovoluje v této šedi odlišit jemné odstíny. Publikaci tak ocení nejenom historikové, popř. díky přístupnému stylu i širší zainteresovaná veřejnost, čtoucí rusky (souběžně s ruským originálem vyšla i ukrajinská verze knihy), ale i odborníci z řad příbuzných společenskovědních oborů usilující o to získat širší vhled do tajů a zákoutí postkomunistického přechodu. Lakonický popis jednoho zasedání ukrajinského parlamentu, se všemi nákupčími hlasů, pěstními šarvátkami a utvářením situačních „koalic“ podle toho, kdo na koho drží sprostší kompro, vydá po mém soudu za dvacet rádob teoretických disputací o povaze ukrajinského parlamentarismu. Rozbor fungování technologie tzv. *adminresursu* během kterýchkoli voleb je zase jak vystřižen z učebnice nejvyšší ligy politického consultingu.

Co víc, práce má podle mého přesvědčení co říci i českému čtenáři. Pocit *déjà vu* se při četbě dostavoval jednoduše až příliš často a analogií a paralel s českou situací se vybavovalo jednoduše až příliš mnoho, než aby bylo možno dění na Ukrajině nahlížet jako něco, co se nás vlastně ani netýká. Naopak, pro pochopení kořenů a příčin současných českých problémů může být studium transformační zkušenosti země, jako je Ukrajina, paradoxně vůbec tím nejlepším odrazovým můstkem.

Jsa obeznámen se stavem naučné reflexe tématu v zahraniční literatuře, odvážím se uzavřít tuto recenzi tvrzením, že Kasjanovův *Nástin* nejnovější historie představuje a bude ještě na dlouho dopředu představovat naprosto zásadní příspěvek, s nímž se bude muset každý, kdo bude chtít psát o vývoji nezávislé Ukrajiny, nejprve vážně vyrovnat.

Jan Šír